

جنگ جهانی اول و فارس

خاطرات سرکرد کوساویلیستروم سوزدی

در سالهای ۱۹۱۵ تا ۱۹۱۸

از رویدادهای فارس در جنگ جهانی اول

نویسنده: گوستاو نیلیستروم

مترجم: دکتر افشین پرتو

انتشارات آبادبوم

سرشناسه	: نیلستروم، گوستاو، ۱۸۸۴ - ۱۹۵۶ م. Nylstrom, Gustav
عنوان و نام پدیدآور	: جنگ جهانی اول و فارس: خاطرات سرگرد گوستاو نیلستروم سوئدی در سال‌های ۱۹۱۵ تا ۱۹۱۸ از رویدادهای فارس در جنگ جهانی اول / ترجمه افشین پرتو .
مشخصات نشر	: تهران: آدابوم، ۱۳۸۹ .
مشخصات ظاهری	: ۱۱۰ ص: مصور. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۳۲۴-۱-۶
موضوع	: نیلستروم، گوستاو، ۱۸۸۴ - ۱۹۵۶ م — خاطرات: Gustav -- Diaries . Nylstrom
موضوع	: جنگ جهانی اول، ۱۹۱۴ - ۱۹۱۸ م. — ایران
موضوع	: ایران — تاریخ — قاجاریان، ۱۱۹۲ - ۱۳۳۴ ق. — خاطرات
موضوع	: فارس — تاریخ
موضوع	: ایران — تاریخ — قرن ۱۴ — دخالت انگلستان
شناسه افزوده	: پرتو، افشین، ۱۳۳۸ - . مترجم
شناسه افزوده	: بنیاد فارس‌شناسی
رده بندی کنگره	: DSR ۱۳۶۰ / ۱۹۵۲ ۱۳۸۹
رده بندی دیویی	: ۹۵۵۲-۷۵۲-۰۹۲
	شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۴۸۸۵۶

نشر آدابوم

بنیاد فارس‌شناسی

جنگ جهانی اول و فارس

خاطرات سرگرد گوستاو نیلستروم در سالهای ۱۹۱۵ تا ۱۹۱۸

از رویدادهای فارس در جنگ جهانی اول

نویسنده: گوستاو نیلستروم

مترجم: افشین پرتو

نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۹

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

صفحه‌آرایی: عباسی عباسی

بها: ۲۲۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۳۲۴-۱-۶

تمامی حقوق محفوظ و متعلق به نشر آدابوم است

نشر آدابوم: تهران، بلوار کشاورز، بین خ. کارگر و جمالزاده، پ. ۲۴۰، واحد ۱۲، تلفن: ۶۶۵۶۲۳۶۵-۶

بنیاد فارس‌شناسی: شیراز خ. لطفعلی خان زند، کوچه ۲۴، ب ۱، تلفن: ۲۲۲۰۲۹۷

فہرست مطالب

۹.....	مقدمہ بنیاد فارس شناسی
۱۱.....	پیش کنکار مترجم
۱۵.....	درآمد: جنگ جهانی اول و فارس
۶۱.....	خاطرات سرکرد کوستا نیلستروم
۱۰۱.....	ناید عمومی نام

مقدمه‌ی بنیادفارس‌شناسی

نگاهی به اوضاع ایران در سال‌های منتهی به جنگ جهانی اول و سیاست‌های استعمارگرانه‌ی دو کشور روسیه و انگلیس و نیز بروز ناامنی و بی‌ثباتی در کشور، به همراه آماده شدن اروپا برای آغاز جنگی خانمانسوز، روزهای سختی را برای ایران رقم زد. حضور انگلیس در جنوب ایران و گسترش ناامنی جاده‌ها به ویژه در فارس بزرگ، منافع کمپانی هند شرقی را به خطر انداخته و شروع و گسترش دامنه‌ی جنگ به ایران بر سختی اوضاع می‌افزود. با این رویکرد، این دوره از تاریخ کشورمان و به ویژه فارس عزیز، ناگفته‌های بسیاری دارد که اهالی پژوهش با پرداختن به آن‌ها، نسل امروز را با افتخارات اجداد گذشته آشنا می‌سازند. با این وجود، مقطع مربوط به جنگ جهانی اول و شناخت مناسب از وضعیت فارس در آن دوران، نیازمند قراخوانی جمعی بود تا با اجتماع اهالی فکر، نگاهی دوباره به عوامل هویت ساز ملی-اسلامی و نیز سابقه‌ی دولت‌های استعماری به ویژه انگلیس در مقابله با رشد و تعالی ملتی صاحب تمدن و فرهنگ، انداخته شود. بر این مبنای بنیاد فارس‌شناسی بر آن شد تا با مشارکت

و همراهی برخی از نهادهای علمی و اجرایی، همایشی تحت عنوان «فارس در جنگ جهانی اول» را برگزار نماید. برگزاری این همایش فرصتی مغتنم بود تا علاوه بر دریافت نتایج پژوهش‌های جدید، منابع دست‌اولی که از شاهدان عینی حوادث در دوره‌ی مورد بحث، بجای مانده است به زیور چاپ آراسته گردد. در این میان و از جمله مهم‌ترین منابع، خاطرات کسانی است که به نوعی نقش آفرین و شاهد حوادث مختلف بوده‌اند. کتاب حاضر که دربرگیرنده‌ی خاطرات سرگرد گوستاو نیلتروم سوندی «۱۸۸۴-۱۹۵۶» راجع به فارس در دوره‌ی مورد بحث می‌باشد توسط استاد محترم آقای دکتر افشین پرتو ترجمه و آماده‌ی چاپ گردید و «بنیاد فارس‌شناسی» آن را به عنوان یکی از دستاوردها و نتایج همایش منتشر می‌نماید. در پایان از آقای دکتر پرتو و نیز آقای تبریزنیا، مدیر انتشارات آبادبوم که در انتشار این کتاب بنیاد را یاری نموده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌نمایم.

علی‌اکبر صفی‌پور

مدیرعامل بنیاد فارس‌شناسی

پیش‌گفتار مترجم

سال‌های ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸ میلادی، جهان درگیر جنگی بزرگ شد که در دهه‌های پس‌تر و به سبب وقوع جنگی بزرگ‌تر، «جنگ جهانی اول» نام گرفت.

جنگ جهانی اول در اروپا آغاز شد و پس از چندی سرزمین‌هایی در آسیا و آفریقا را در خود کشید. در میان سرزمین‌های آسیایی آسیب‌دیده از جنگ جهانی اول، ایران جایی ویژه دارد؛ چه آن‌که این کشور در همسایگی روسیه - یکی از کشورهای درگیر در جنگ - و هند - بزرگترین مستعمره‌ی انگلیس که او نیز سخت درگیر در آن جنگ بود - و سرزمین‌های دارای نفت تابع عثمانی که این یک نیز درگیر در همان جنگ بود، قرار داشت. عثمانی به آلمان پیوست و آلمان بر آن شد که بر هند دست یابد و انگلیس را برخاک بنشاند و انگلیس می‌کوشید تا مانع از دست‌یابی آلمان به هند شود. ایران میان عثمانی - متحد آلمان - و هند - مستعمره‌ی انگلیس - قرار داشت و در نتیجه، خواست‌های کشورهای بزرگ درگیر جنگ، ایران

را با آسیب مواجه می‌کرد. برآیند آن همه تلاش، درگیر شدن ایران در جنگ و با نهادن ارتش‌های روسیه و عثمانی و انگلیس و آلمان به سرزمینهای نیمه‌ی باختری ایران بود.

آلمان برای آشفته ساختن خواب آرام هماوردانش - انگلیس و روسیه - کوشید تا گیلان و فارس را ناآرام سازد و روسیه را در گیلان و انگلیس را در فارس درگیر رویدادهایی نماید و خود از میانه‌ی ایران بگذرد. از آن‌رو واسموس، فرستاده‌ی آلمان راهی فارس شد و ژوزف، فرستاده‌ی دیگر آلمان، راهی گیلان. آن دو توانستند فارس و گیلان را ناآرام سازند و این دو منطقه را در سال‌های جنگ جهانی اول به سرزمین‌های پرماجرایی تبدیل کنند. گیلان درگیر با حوادث نهضت جنگل شد و فارس درگیر با نهضت قشقایی‌ها و دلواری‌ها و تنگستانی‌ها و دشتستانی‌ها.

درباره‌ی رویدادهای فارس در آن زمان زیاد نگاشته‌اند. خواندنی‌ترین نوشته‌ها، خاطراتی است که درباره‌ی آن رویدادها نوشته شده‌اند. در میان خاطرات نگاشته شده درباره‌ی رویدادهای فارس در جنگ جهانی اول، یکی نیز خاطرات سرگرد سوئدی ژاندارمری ایران، گوستاو نیلستروم است. سرگرد گوستاو نیلستروم (۱۸۸۴-۱۹۵۶ میلادی) افسری سوئدی بود که در جوانی و در سال ۱۹۰۸ میلادی به همراه نخستین گروه افسران سوئدی همراه یالمارسن به ایران آمد.

نیلستروم تا سال ۱۹۲۲ میلادی در ایران ماند. در سال‌های حضور او در ایران رویدادهایی چون جنگ جهانی اول، حمله‌ی روسیه و انگلیس به ایران، برپایی نهضت جنگل، قیام‌های چندگانه‌ی فارس، انقلاب اکتبر کمونیستی روسیه، کودتای رضاخان سردار سپه و پدیدآیی زمینه‌ی تغییر سلطنت در ایران رخ داد. با توجه به نگاه اروپایی نیلستروم به این وقایع و حضورش در رویدادهایی چون قیام‌های فارس و نهضت جنگل برپایه‌ی یادداشت‌هایی که از او بر جای مانده، نگاه او به این رویدادها قابل توجه است.

وی پس از رفتن از ایران به سوئد بازگشت و در سال ۱۹۳۰ میلادی راهی پاریس شد و چهارده سال در فرانسه ماند. سپس به انگلیس مهاجرت کرد و ساکن لندن شد و تا پایان عمر در آن شهر ماند و در همان شهر مُرد و به خاک سپرده شد.

طبع نقاد و شاعرانه‌اش او را به سرودن شعر و نگارش چند کتاب برانگیخت که برخی از آن‌ها چاپ و منتشر شده‌اند. در میان نوشته‌های او خاطراتش از سال‌هایی که در ایران گذرانده، خواندنی و قابل توجه است. خاطرات او از دوران اقامتش در ایران توسط نوهدی دخترش، هری همیلتون، در سال ۱۹۹۰ میلادی به انگلیسی برگردانده شد و به عنوان تکلیفی درسی به آقای دکتر ارزنگ مبرهن ارائه گشت و بر پایه‌ی مرحمت ایشان در سال ۱۹۹۲ میلادی نصیب من شد.

این خاطرات که آقای دکتر مبرهن بر آن نام *وایکینگی در کرانه‌ی کوریر نهاده* شامل چهارده بخش است که در هر بخشی به موضوعی در جایی پرداخته شده است. پیش‌تر بخش ششم آن درباره‌ی قیام رئیس‌علی دلواری و وقایع فارس در آن برهه از زمان تحت نام *شاخه نبات در جریان برگزاری کنگره‌ی بزرگداشت رئیس‌علی دلواری* از سوی اداره‌ی کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر چاپ و منتشر شد. اکنون بخش هشتم آن که خاطرات وی از زمانه‌ی حضور گاه‌گاه‌اش در سال‌های ۱۹۱۵ تا ۱۹۱۸ در فارس را دربردارد به چاپ می‌رسد.

او در این بخش از خاطرات به وقایع فارس، اسیر شدن اعضای کنسولگری انگلیس در شیراز، قیام صولت‌الدوله قشقایی و قیام مشترک غضنفرالسلطنه برازجانی و زائر خضرخان اهرمی و شیخ حسین چاه‌کوتاهی پرداخته است و گاه به مسائلی اشاره دارد که در دیگر نوشته‌های نگاشته شده پیرامون این رویدادها نیست و می‌توان از نوشته‌ی او برای پررنگ‌تر کردن برآیند پژوهش‌ها بهره‌جست.

باید از «بنیاد فارس‌شناسی» و برپادارندگان همایش «جنگ جهانی اول و فارس»، به ویژه دکتر علی‌اکبر صفی‌پور، مدیر بنیاد فارس‌شناسی و دکتر عبدالرسول خیراندیش به خاطر پذیرش این نوشته و آقای مجتبی تیریزنیا، مدیر انتشارات آبادبوم به خاطر یاری‌هایش در چاپ این کتاب سپاسگزاری کنم.

سیاهکل، دکتر افشین پرتو

آبان ۱۳۸۸